

۱۲ شهریور

تاریخچه نهضت دمکراتیک آذربایجان

انتشارات بابک

سَمْتِخَر نوپَرِن اَوْن اِيكِي مَسِي
آذربايجان و منوقرات فرقه سنين برنجي ايلن دونومي
۱۳۲۴ ۱۳۲۵
منا بستينه

مركزى تليغات شجعين نشره شي

بزرگ-۱۳۲۵

قیمتی ییر له هم

www.iran-socialists.com

۱۳۲۴ دوازدهم شهریور ۱۳۲۵
بمناسبت اولین سالگرد فرقه دموکرات آذربایجان

نشریه شعبه مرکزی تبلیغات
تبریز-۱۳۲۵

● انتشارات بابک - (ایتالیا)

" شهر یورین اون ایکی سی "

دوازدهم شهر یورد

تاریخچه نهفت دموکراتیک آذربایجان

این سند از روی نسخه

اصلی (بزبان آذربایجانی)

برای اولین بار به زبان

فارسی ترجمه و انتشار مییابد

مرداد ماه ۱۳۵۷ - اوت ۱۹۷۸

نشانی مکاتبات:

NINA DELUCAS

Via F. Saverio, 32

00153 NINA

ITALIA

- ۵۸ موفقیت تاریخی
- ۶۰ تصمیمات دولت ملی
- ۶۰ قرار حکومت ملی آذربایجان درباره تشکیل دارالفنون دولتی آذربایجان در تبریز
- ۶۱ قرار حکومت ملی آذربایجان درباره زبان
- ۶۲ قرار حکومت ملی آذربایجان درباره تربیت اطفال یتیم وی سرپرست
- ۶۴ بخاطر دفاع از آزادی (تشکیلات فدائی)
- ۶۶ قشونهای خلق
- ۶۷ یک روز بی نظیر! چگونگی استقبال خلق از خدمت نظام
- ۷۰ فقط حرفی که از دهانه توپ بیرون می آید حقیقت است!
- ۷۷ سرگ هست، بازگشت نیست
- ۸۲ نهضت ما سیاست جهانی
- ۸۵ مسئله زمین
- ۸۵ تداوم بهر و سیاست تولیدات کشاورزی
- ۹۱ فعالیت مجلس ملی
- ۹۳ امور تشکیلاتی فرقه
- ۹۵ فرقه ما و طبقه کارگر
- ۹۶ حکومت ملی به خلق حساب میدهد
- مذاکرات دومین جلسه از دومین اجلاس عمومی مجلس ملی و گزارش آقای پیشه‌وری
- ۹۷ درباره کارهای انجام یافته از طرف حکومت ملی آذربایجان تا کنون
- ۱۱۳ مجسمه‌های قهرمانان مشروطه
- ۱۱۴ یک روز تاریخی فراموش نشدنی
- ۱۱۵ هموطنان محترم!
- ۱۱۷ حرف نه، عمل نمودن لازم است
- ۱۱۸ موافقتنامه و دوره جدید نهضت
- ۱۱۹ خورشید درخشنده آزادی در آذربایجان، روشنائی بخش تمام ایران خواهد بود
- ۱۱۲ اعلامیه درباره مذاکرات نمایندگان آذربایجان با حکومت تهران
- ۱۳۳ بیانات آقای پیشه‌وری در کنفرانس شخصیت‌های صلاحیت دار خلق آذربایجان
- ۱۳۹ قلمنامه
- ۱۴۱ متن قرارداد توافق شده ما بین نمایندگان آذربایجان و دولت
- نظری تاریخی صدر فرقه دموکرات آذربایجان در رهبر محبوب خلق آذربایجان
- ۱۴۴ آقای پیشه‌وری که دیشب از رادیو ایراد نمود
- خلاصه نظری آقای پیشه‌وری پدر فدائیان، نخست‌وزیر حکومت ملی آذربایجان
- ۱۵۰ در آخرین اجلاس مجلس ملی آذربایجان
- ۱۶۰ دوره جدید - شعارهای جدید

ضمیمه: قرار مجلس ملی آذربایجان درباره گزارش آقای پیشه‌وری نخست‌وزیر
حکومت ملی آذربایجان در مجلس ملی آذربایجان

۱۲ شهریور ، عنوان سندی است که شعبه مرکزی تبلیغات در سال ۱۳۳۵ ، بمناسبت اولیسن سالگرد تشکیل فرقه دموکرات ، منتشر کرده است .

این سند یکی از مدارم بسیار نادری است که از نهفت دموکراتیک آذربایجان (۳۵-۱۳۳۴) بجای مانده و تاکنون نیز بزبان فارسی ترجمه و انتشار نیافته است .

علت این " بی توجهی " آنچنان دیرینه و دیر یاست که خود به مبحثی از بررسی تاریخ نهفت آذربایجان بدل گشته است ، امیدواریم انتشار این سند به روشن شدن این ابهام نیز کمک کند .

در مورد ترجمه این سند لازم میدانیم به چند نکته اشاره کنیم :

این نشریه بخاطر ضرورت زمانی انتشار خود ، بمنظور تبلیغ مواضع و تشریح سیاستهای نهفت دموکراتیک آذربایجان تنظیم گشته است و گردآورنده گان آن قصد تألیف تاریخچه نهفت را نداشته اند ، ازینرو سند حاضر ، بیخیز آنکه تاریخی از نهفت دموکراتیک آذربایجان باشد ، خود جزئی از تاریخ آن است . و باز هم بخاطر ضرورت زمان ، این نوشته با عجله تهیه شده و بقول گردآورندگان آن " تعجیلی " است . بدین دلیل در تنظیم و انشاء آن اشکالات فراوانی بچشم میخورد . از جمله تعدادی از واژه ها نادقیقتند و برخی از نقاط عطف تاریخی مبهم .

امیدواریم این سند ، درازای سهمی که در بررسی تاریخ نهفت آذربایجان ایفای کند خود نیز مورد بررسی تاریخی قرار گیرد و اینکار بدستهای تواناتری از دستهای ما صورت پذیرد . در ترجمه ترکی آذربایجانی به فارسی ، مترجم با اشکالاتی روبرو میشود که ناشی از شباهتهای این دو زبان می باشد . این شباهتها ، در برخی موارد اشتباهاتی را در معانی کلام و ساختار زبان بوجود می آورد که بخاطر کم بودن تجربه و کار در این زمینه ، ناگزیر میباشد . در ترجمه حاضر از نظر رعایت اصل نوشته و معانی آن دقت کافی بکار برفته است . روان بودن نوشته ، دقت در رعایت ساختار زبان فارسی ، محتاج به فرصت بیشتری بود که ما تسریع انتشار این سند را بدان ترجیح دادیم .

عنوان اصلی کتاب " دوازدهم شهریور " است که عینا در صفحات داخلی بجای رسیده است . عنوان " ۱۲ شهریور - تاریخچه نهفت دموکراتیک آذربایجان " از طرف ما انتخاب شده است .

سخت‌نویز اوان ایکی سی
۱۳۲۶
آذربایجان و سرحدات قره‌مقین بزرگش ایل دونومک
سنا سینه

مرکزی تیلقات شفقین نشریسی
۱۳۲۶-۱۳۲۷
لیسی بر نوم

نولمک وار دونمک یوخدور

حسرتین ملی آزادیق یولوندا گونوردگی، چوک حسین سانی
سنانین درک لیسکن حاضرولان نیرن آزادیخوا عیاری ایکی ی
امانی سینه. بده توز عیلمرجه چوچک ایرک تاپیتلار - بولار
دان بری آذربایجان دلی ایکنسینه ایسه آذربایجانلارین باشرد.
بر ایلری بیز تزلرنی آزادیچوک آلاخیران درس سلسلری نین
حسرتین لیشیتیرک و بولارد، بیژساده کولوسده، آذربایجان
درس دگی و درس عیلمی، آذربایجانلارین اکثری دغا دونه یلیر
گمچ ایسه کولوبی آذربایجانا غیلاوا تحصیل مستکن کولای یلیرسی
ولونیا چهد.
آذربایجاندا ایله بیز او قییشاکه کونین اعلیسی آذربایجانلارون
قاند، باجان دیلمدن زامه بیز اوله دلیتایغا وحیت گورسین.
سرسره سانی لایحه سانی فرح ایل نولمک یانلاری ساهل اولون
تک کلاسی اولان (ایسه اولان) سوزنی ترک اولوب کولای سانی بیز
طرس سوزی ایکنده، یلمینده، بیژ ایزه نه کلاسی کولای سانی
قاند. نرین تزلرین سانی لایحه کیملرین سانی بیز سندن
حلاوه، در و جولانرین سانی تزل اولوندا آذربایجان دلی ایکنده.
ای سوز و اولان لذت آزادلار. آذربایجان بیز اول حلیجه
ولارنا اطلاق روسیه و طرک عکر سندن آزادی سانی در اول سوز
بیرونی تزل آلا وایا لولایی سوز و لولری ایکنده کولای سانی
آذربایجانا لولوق ایکن داس آزادیجه املاربا دیکر گمچ
که سوز اگر وسنه سانی تزل چ کیملر آذربایجانلارین ایره.
گمچ کیملر ایره آذربایجان اولان عدل و سانی گمچ کیملر
حیرت ایلر سیر.

آقای پیشه روی نین ملی وظیفه ایلاره سینه

منی نظام خلشی حلیفه سولایگی اقلین خلاصی
« فقط توپلارین آغزیندان چیخان
سوز حقیقتدر! »

دوتن ملی توپلار و زورلری طرفین ملی وظیفه ایلاره، سینه
آذربایجاندا ملی وظیفه چهرینی سانی ایله بیز سانی سانی
ایلیتی سوز حلیفه ملی سانی دلیسی، ملی حکومترین ملی
وزیری، وزیر و غیرین سانی سانی سانی سانی سانی سانی
ایلیتی سانی، بولار ایضا بیژ سولار سانی سانی سانی سانی
حرکت ایلیتی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
سندی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
سوز و زور، آقای پیشه روی آجابا سلامینی نر ایکنلر
تکی سولایر.
من ایله فکر ایله که بیژ سوز کولک بیز ملی حکومترین
دوب سوز آزادی سوزی و گمچ سانی سانی سانی سانی سانی
چوک سانی سوز، بیژ سوز ملی آزادی سوزی سانی سانی سانی
چوک سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
آزادی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
اولوندا آزادی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
ایله بیز سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
سندی که بیژ سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی
دلسوی ایله سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی سانی

دربالا: گراور روی جلد وصفه بعد از جلد سنداعلی (بزبان آذربایجانی)
پایسین: دو صفحه داخلی از سند حاضر، که بعنوان نمونه در اینجا کلیشه شده است

چگونگی تشکیل ۱۲ شهریور

پس از مذاکرات و مکاتبات مفصلی که بین آقای پیشه‌وری و آقای شستری بعمل آمد، بالاخره در اوایل شهریورماه آقای پیشه‌وری روزنامه آزیس را موقتاً در اختیار رفقای خود قرار داده و به تبریز آمد و با این اقدام، نخستین گام در راه تشکیل فرقه‌مان برداشته‌اند. این دو شخصیت که امروزه ارکان فرقه‌مان را تشکیل می‌دهند، پس از مذاکرات سدی در ساره وضعیت کشور قرارگذاشتند که نظیر آقای صادق یادگان را که در آن موقع صدر تشکیلات حزب توده بود، نیز جلب نمایند.

آقای یادگان با در نظر گرفتن تحریباتی که ملی‌سالیان دراز در مبارزات سیاسی بدست آورده بود، شعارهای ملی آقایان پیشه‌وری و شستری را تصدیق نموده و آمادگی خود را برای فداکاری در راه این شعارها اعلام داشت.

در آن موقع، در آذربایجان بجز حزب توده و جبهه آزادی‌تشکیلات سیاسی دیگری وجود نداشت. اتحادیه کارگری نیز تحت تاثیر حزب توده بود.

با توجه به اینکه جبهه آزادی‌در آذربایجان وسیله آقای پیشه‌وری و آقای شستری تشکیل شده بود، احتمال قوی میرفت که جبهه مؤسوس نیز با نظر آنها بزرگ شود.

گرچه اعضای حزب توده تا آنروز فداکارهای بزرگی نشان داده و مبارزات شدیدی با عناصر ارتجاعی بعمل آورده بودند، ولی موفق به برداشتن قدمهای عملی نشده بودند. به علاوه چون حزب زیر شعارهای ملی‌فانسی مبارزه میکرد، لذا نتوانسته بود تمام اهالی را دور خود جمع نماید. حال آنکه مؤسین فرقه‌مان، منظور ایجاد یک نهضت ملی لزوم جلب عموم ملی‌فانسانان تحت شعارهای ملی، عمیقاً درک کرده بودند. لذا آقای پیشه‌وری، آقای شستری و آقای یادگان پس از سه روز مذاکره تصمیم گرفتند که ابتدا آقای پیشه‌وری و آقای شستری تشکیلاتی ملی بنام فرقه دموکرات بوجود آورند، آقای یادگان نیز با سران حزب توده مذاکره نماید تا وسایل اعلام دو حزب را فراهم نماید. پس از اتخاذ این تصمیم آقای پیشه‌وری و آقای شستری دست به تشکیل فرقه دموکرات زدند.

در بدو امر پدید آمدن افراد آزادخواهی بعنوان مؤسین فرقه، ضروری بود و این مسئله

خود مشکل بزرگی مصوب میگردید. زیرا بعلم اینکه مردم از سازمانهای سیاسی نتیجه‌ای نگرفته و بجز حرف و ظاهر عملی ندیده بودند، لذا سختی حاضر به فعالیت میشوند.

مخصوصاً راهی که رهبران فرقه، تحت شعارهای ملی تعقیب میکردند، فداکاری بزرگسری را ایجاب مینمود. تا آن زمان آذربایجانیها تحت تاثیر تبلیغات متعصبین فارس به اظهار خصوصیات ملی خود جسارت نمیورزیدند و بهمین لحاظ مسئله فوق العاده جدی بود.

مردم عموماً نمیتوانستند خواسته‌های خود را آشکارا بر زبان آورند. بنا بر این بسادگی مراجعه بآنها و دعوت به تشکیل فرقه نتیجه نمیداد. با توجه با این امر آقای پینهوری بیانیه (مراجعتنامه) ۱۲ شهریور مشتمل بر ۱۲ ماده را که اولین مدرک کتبی و سنگ بنای فعالیت ما است بزبانهای آذربایجانی و فارسی نوشت و پس از مذاکره با آقای شبستری و آقای بادکان قرار بر این شد که بیانیه مزبور با مضای عده‌ای از آزادیخواهان رسانده شده روز ۱۲ شهریور انتشار یابد.

جمع آوری امضاء کار مشکلی بود. با وجود این رهبرانی که در صدد تشکیل فرقه بودند مایوس نگردیده، به آزادیخواهانی که میشناختند مراجعه کردند، و بیانیه را خوانده مقاصد خود را با آنان بیان داشتند.

همچنانکه گفته شد آغاز کار سخت و اقدام خطرناک بود. بهمین جهت بعضی‌ها حتی قبل از انتشار اعلامیه متوحش شده، پس گرفتن امضاهای خود را خواستار گردیدند. لکن تصمیم بر این قطعی و خلل ناپذیر بود. لذا بیانیه با ۴۸ امضا در تاریخ ۱۲ شهریور ماه انتشار یافت.

انتشار بیانیه در آذربایجان حادثه بزرگی بود، از آنجائیکه قبل از شهریور متن آن به اطراف ارسال شده بود، از هر گوشه و کنار آذربایجان سیل تلگرافات روان شد، دهقانانیکه سالها به عشق آزادی سوخته و ساخته بودند با ارسال تلگرافها، الحاق خود را به فرقه دموکرات اعلام داشتند. در بعضی از این تلگرافات بیش از صد امضا بچشم میخورد. در تمام شهرها، قصبات و روستاها در همان روزهای ماه شهریور تحریک بزرگی بوجود آمد. دو روز بعد از انتشار بیانیه (مراجعتنامه)، صفحات روزنامه آذربایجان پر از تلگرافات تبریک بود. مثلاً: در شماره اول این روزنامه تلگرافاتی که از اهر، جلفا، مرند رسیده بود دارای ۸۷ امضا بود، در شماره دوم امضاهای تلگرافها به ۲۵۱ و در شماره سوم به ۲۵۰ امضا بالغ گردید، و روز بروز بر تعداد امضاهای تلگرافها افزوده میگشت.

همانطوریکه میدانیم، دو روز بعد از انتشار بیانیه، روزنامه آذربایجان انتشار خود را آغاز کرد، این روزنامه سابقاً بعنوان ارگان جمعیت آذربایجان بوده و بمدیریت آقای

شستری انتشار مییافت و بهمان ترتیب و با اسم و مدیریت شبستری بکار پرداخت. در این دوره چون آقای پیشه‌وری شخصا نویسندگی و رهبری این روزنامه را بعهده داشت بنا بر این فعالیت‌های روزانه فرقه در روزنامه چاپ شده و خلق بوسیله این روزنامه از فعالیت‌های فرقه اطلاع حاصل میکرد و اعضا فرقه از مقالات این روزنامه در امر تبلیغ استفاده میکردند.

در مقالات بویژه مواد اعلامیه تشریح میند و از آنها بصورت ماهرانهای نتایج سیاسی و تبلیغاتی گرفته میشد. و باین وسیله در افکار مردم انقلاب بزرگی بوجود میآمد. در مقاله شماره اول این روزنامه آقای پیشه‌وری تحت عنوان "فرقه‌مان آغاز بکار کرد" چنین مینویسد: "روز دوشنبه بیانیه فرقه‌مان انتشار یافت، این بیانیه (مراجعتنامه) از طرف خلق با میل و رغبت روبروگشت. هزاران آذربایجانی از شهرهای مختلف آذربایجان در مقابل دیوار هاشمی که بیانیه چسبانده شده بود جمع گشته و آنها را با دلپره تا آخر خوانده - درک کرده - به ابراز احساسات پرداخت و باین وسیله راهی را که بسوی آزادی و سعادت گشوده شده بود احساس کردند."

"مراجعتنامه، بزبانی صریح و روشن بود، اینجا خواسته‌ها و احتیاجات خلقمان بروشنی نشان داده شده بود."

"همراه با استقلال ایران ما خواهان اختیارات فرهنگی و حق تعیین سرنوشت خلق آذربایجان را بوسیله خود هستیم."

"ما خواستار فرهنگ، بهداشت و اداره‌ی دولتی بزبان خودمان هستیم و همچنین خواستار کتاب و روزنامه و ادبیات بزبان خودمان بصورت آزاد میباشیم تا خلقمان امکان باید که خلقی مترقی گردد."

"ما در مرحله اول از آذربایجان شروع کرده و سعی در رشد و ترقی آن میکنیم و بنا بر این با جدیت تمام طالب يك سازمان ساده و طبیعی هستیم و این سازمان همان انجمنهای ایالتی و ولایتی است که متکی بر قانون اساسی ایران میباشند. انجمنهای ایالتی و ولایتی تشکیلات جدیدی نیستند، بلکه اینها تاریخ دور و درازی دارند، خلقهای ایران در راه گرفتن آزادی و مشروطه به فداکارهای انجمنهای ایالتی خلق آذربایجان می‌دیونند و بدین علت است که مستبدین و دشمنان آزادی در مرحله اول این تشکیلات را از میان برداشتند."

"فرقه‌مان بنا بر ماهیت ملی‌اش، صف و طبقه‌ای را در نظر نگرفته و همه را زیر پرچم خود جمع میکند و بدین وسیله به هرج و مرجی که در نتیجه بی‌لیاقتی مأمورین حکومت مرکزی بوجود آمده است پایان خواهد داد."

باز در همان شماره آقای پیشه‌وری تحت عنوان "حرف آخر ما در سردوراهی" وضعیت

عمومی ایران را تشریح کرده و راه فرقه را تعیین میکند :

"ما سوگند یاد کرده‌ایم که دموکراسی و آزادی را با تمام نیروی خود حفظ و نگهداری

کنیم . اگر هیتلر تازهای هم بدم میدان گذارد باز نمیتواند بآذربایجان راه پیدا کند، خاشنبر

تازه ای که بفکر رضاخانی افتاده اند ، آرزوی حاکمیت برآذربایجان در دلشان خواهد ماند ."

" آذربایجان به تنهایی قادر به انجام کارهای خودش میباشد، اگر حرفه بازان تهران یا الهام گرفتن

از لندن به محو آزادی ادامه دهند. ما يك قدم به پیش نهدیم تهران تماما قلع را بطله خواهیم کرد ."

" حکومت تهران باید بداند که برسر دوراهی قرار گرفته است، آذربایجان راه خود را تعیین

کرده و سوی اصول دموکراسی و آزادی خواهد رفت، اگر تهران راه ارتجاع را انتخاب کند، خدا حافظ

گفته و بدون آذربایجان به راهش ادامه بدهد ."

" اینست حرف آخر ما "

بدین وسیله روزنامه آذربایجان بشما به زبان قدرتمند فرقه به تبلیغات پرداخته ، خلق

و فرقه را به سوی هدف هدایت میکرد .

مقالات روزنامه آذربایجان تاثیر بزرگی در میان خلق گذارده و منطبق قوی آن خوانندگان

را به تفکر و امید داشت . در عین حال ، روزنامه لفظهای بیانیته ۱۲ شهریور را از نظر دور نمی

دارد ، مثلا در شماره دوم خود درباره انجمن ایالتی مقالات کوتاه و یا معنایی درج کرده که در آنها

به جملات صریح ذیل برخورد میکنند :

" کمیته مان در زمانی کوتاه گسترش یافته و این خود میتواند ضامن برای آزادیمان باشد .

اما این کافی نیست ، فرقه يك تشکیلات سیاسی و اجتماعی است، میتواند و باید خلق را هدایت

و متشکل کند ، لاکن نمیتواند بر خلق حکومت کند . تشکیلاتی که میتواند بر خلق حکومت نماید انجمن

ایالتی میباشد . این انجمن باید با رعایت اصول دموکراتیک از طرف عموم خلق انتخاب گردیده

و تمام ادارات دولتی و روسای آنها باید تابع این تشکیلات ملی بوده و به اجرای دستورهای

آن مجبورند ."

" انجمن ایالتی آذربایجان معنای سیاسی بزرگی را داراست، این انجمن مشت محکم و جواب

دندان شکنی بجزبان ارتجاعی و ضد دموکراسی که در سایر شهرهای ایران بپا خواسته است، خواهد بود .

" ارتجاع تهران مجبور خواهد شد با شنیدن نام انجمن ما برخورد لرزیده و دست و پا بشراگم کند ."

در همین مقاله پیشبینی شعارهای امروزی ما از طرف صدر فرقه بوضوح دیده میشود . در آن

مقاله ای که آقای پیشه‌وری نوشته بود ، جمله زیرین را مخصوصا به نظر خوانندگان رسانده و بدین

ترتیب ثابت می‌کنیم که رهبران فرقه‌مان ، موفقیت‌آموزی را بصورتی خیلی روشن می‌دیدند :
 " انجمن ایالتی آذربایجان تنها حل مسئله آذربایجان نبوده ، بلکه بمعنی حل تمام مسئله
 آزادی است . "

بیانیه ۱۲ شهریور با يك قلم بهرچراغی نوشته شده و در آن وضعیت آذربایجان بوضوح
 تشریح گردیده بود . در بیانیه (مراجعتنامه) ضمن تشریح علل آمارت و فلاکت آذربایجان
 برای از میان برداشتن آنها راه‌های عملی نیز نشان داده شده بود . با مطالعه دقیق این بیانیه
 بصورتی آشکار می‌بینیم که فرقه در زمان آغاز به فعالیت ، اوضاع را با لورجندی مورد بررسی قرار
 داده و شعارهای خود را بر آن مبنا تعیین کرده است . در کتب موفقیت‌های امروزه ، آن بیانیه
 تاثیر بزرگی داشته است .

برای اثبات اینکه به هدف مورد نظر که در ۱۲ شهریور گذشته ، قبول کرده بودیم ، تماما
 رسیده ایم ، شعارهای بیانیه را که مشتمل بر ۱۲ ماده میباشد در اینجا تکرار می‌کنیم .

در بیانیه ، لزوم مختاریت آذربایجان با دلائلی متین و محکم اثبات شده و تأمین این
 مختاریت را بوسیله انجمن ایالتی مطرح ساخته است . شعارهای مراجعتنامه (بیانیه ۱۲ شهریور
 را در زیر می‌آوردیم :

(شعارهای ما)

۱- توأم با حفظ استقلال و تمامیت ایران ، لازمت بصردم آذربایجان آزادی داخلی و
 مختاریت مدنی داده شود تا بتوانند در پیبرد فرهنگ خود و ترقی و آبادی آذربایجان با
 مرعی داشتن قوانین عادلانه کشور ، سرنوشت خود را تعیین نمایند .

۲- در اجرای این منظور باید بزودی انجمن‌های ایالتی و ولایتی انتخاب و شروع بکار
 نمایند . این انجمن‌ها ، ضمن فعالیت در زمینه فرهنگی ، بهداشتی و اقتصادی بموجب قانون
 اساسی اعمال تمام مأمورین دولتی را بازرسی کرده و در تنقیح و تبدیل آنها اظهار نظر خواهند
 کرد .

۳- در مدارس آذربایجان تا کلاس سوم تدریس فقط بزبان آذربایجانی خواهد بود و از کلاس
 سوم بیعد زبان فارسی بعنوان زبان دولتی توأم با زبان آذربایجانی تدریس خواهد شد .
 تشکیل دارالفنون ملی (دانشگاه) در آذربایجان یکی از مقاصد اساسی فرقه دمکرات است .

۴- فرقه دمکرات آذربایجان در توسعه صنایع و کارخانه‌ها جداً خواهد کوشید و سعی
 خواهد کرد برای رفع بیکاری و توسعه صنایع دستی و ماشینی ، وسایل لازم فراهم نموده و توأم

را تکمیل کارخانه‌های موجود کارخانه‌های جدیدی نیز ایجاد نماید .

۵ - فرقه دموکرات آذربایجان توسعه تجارت را یکی از مسائل ضروری و جدی مصوب میدارد . مسدود بودن راه‌های تجارتهی تا با مروز سبب از دست رفتن ثروت عده کثیری از دهقانان ، مخصوصا با عداران و خرده مالکین شده و موجب فقر و فلاکت آنها گردیده است .
فرقه دموکرات آذربایجان برای جلوگیری از این وضع در نظر گرفته است که در پیدا کردن بازار و جستجوی راه‌های ترانزیتی - که بتوان با استفاده از آنها کالاهای آذربایجان را صادر نموده و از کاهش ثروت عمومی جلوگیری کرد - اقدام جدی نماید .

۶ - یکی دیگر از مقاصد اصلی فرقه دموکرات ، آباد ساختن شهرهای آذربایجان است . برای نیل باین مقصود فرقه سعی خواهد کرد که هرچه زودتر قانون انجمن‌های شهرتغییر یافته و به اهالی شهر امکان داده شود که بطور مستقل در آبادی شهر خود کوشیده و آنرا بصورت معاصر و آبرومندی در آورند . مخصوصا تامین آب شهر تبریز یکی از مسائل بسیار فوری فرقه دموکرات است .
۷ - موسسین فرقه دموکرات آذربایجان بخوبی میدانند که نیروی حولد ثروت و قدرت اقتصادی کشور ، بازوان توانای دهقانان است ، لذا این فرقه نمیتواند جنبشی را که در میسان دهقانان بوجود آمده نادیده بگیرد و بهین لحاظ فرقه سعی خواهد کرد که برای تامین احتیاجات دهقانان قدمهای اساسی بردارد .

مخصوصا تعیین حدود مشخص بین اربابان و دهقانان و جلوگیری از مالیاتهای غیرقانونی که بوسیله بعضی از اربابان اختراع شده یکی از وظایف فوری فرقه دموکرات است . فرقه سعی خواهد کرد این مسئله بشکلی حل شود که هم دهقانان راضی شوند و هم مالکین بآینده خسود اطمینان پیدا کرده و باعلاقه و رغبت در آباد ساختن ده و کشور خود کوشش نمایند .
زمین‌های خالصه و زمین‌های متعلق به اربابانی که آذربایجان را ترک کرده و فرار اختیار نموده‌اند و محصول دسترنج خلق آذربایجان را در تهران و سایر شهرها بمرز میرسانند ، چنانچه بزودی مراجعت ننمایند ، بنظر فرقه دموکرات ، باید بدون قید و شرط در اختیار دهقانان قرار گیرد . ماکسانی را که بخاطر عیش و نوش خود ثروت آذربایجان را بخارج میبرند آذربایجانی نمی شمیریم . چنانچه آنها از بازگشت بآذربایجان خودداری نمایند ، ما برای آنها در آذربایجان حقی قائل نیستیم . علاوه بر این فرقه خواهد کوشید که بطور سهل وآسان ، اکثریت دهقانان را از نظر وسایل کشت و زرع تامین نماید .

۸ - یکی دیگر از وظایف مهم فرقه دموکرات ، مبارزه با بیکاری است . این خطر از هم اکنون خود را بصورت جدی نشان میدهد و این سیل درآینده روز بروز نیرومندتر خواهد شد .

در این مورد از طرف دولت مرکزی و مأمورین محلی کاری انجام نگرفته است. چنانچه کار بدین منوال ادامه یابد، اکثریت خلق آذربایجان محکوم خواهد بود که به وضعیت بدی دچار شود. فورسعی خواهد کرد برای جلوگیری از این خطر، تدابیر جدی اتخاذ گردد. فعلا تدابیری نظیر تأسیس کارخانه‌ها، توسعه تجارت، ایجاد موسسات زراعتی و کشتیدن راه آهن و توسعه ممکن است تا حدودی مفید واقع شود.

۹- در فائون انتخابات ششم بزرگی بمردم آذربایجان روا داشته‌اند. طبق اطلاعات دقیقی در این سرزمین بیش از چهار میلیون نفر آذربایجانی زندگی میکنند. بموجب همین قانون غیر-عادلانه در مجلس شورای ملی، برای آذربایجان تنها ۲۰ کرسی نمایندگی داده شده است و این، بطور قطع تقسیم متناسبی نیست.

فرقه دموکرات خواهد کوشید که آذربایجان به تناسب جمعیت خود حق انتخاب نمایندگی داشته باشد که تقریباً معادل یک سوم نمایندگان مجلس شورا میشود. فرقه دموکرات آذربایجان طرفدار آزادی مطلق انتخابات مجلس شورا یعنی است. فرقه با دخالت مأمورین دولتی و عناصر داخلی و خارجی و همچنین مداخله ثروتمندان به طریق ارباب و فریب در انتخابات مخالفت خواهد کرد. انتخابات باید در آن واحد در سراسر ایران شروع شده و سرعت پایان پذیرد.

۱۰- فرقه دموکرات آذربایجان با اشخاص فاسد، مختلس و رشوه‌گیری که در ادارات دولتی جای گرفته‌اند، مبارزه جدی بعمل خواهد آورد و از مأمورین صالح و درستکار دولتی قدرانی خواهد کرد. مخصوصاً فرقه کوشش خواهد کرد که معاش و شرایط زندگی مأمورین دولتی آنچنان اصلاح شود که بهانه دزدی و خیانت برای آنها باقی نماند و آنها بتوانند زندگی آبرومندی جهت خود بوجود آورند.

۱۱- فرقه دموکرات خواهد کوشید بیش از نصف مالیات‌هایی که از آذربایجان گرفته میشود صرف احتیاجات خود آذربایجان شود و مالیات‌های غیر مستقیم بطور جدی نقصان یابد.

۱۲- فرقه دموکرات آذربایجان، طرفدار دوستی با کلیه دولتهای دموکرات مخصوصاً با متفقین میباشد و برای حفظ و ادامه این دوستی کوشش خواهد کرد در مرکز و شهرستانها دست عناصر خائنی را که میخواهند دوستی بین ایران و دولتهای دموکرات متفق را برهم زنند، از امور دولتی کوتاه نماید.

اینست مقاصد اصلی بنیادگذاران فرقه دموکرات.

امید ما بر اینست که هر آذربایجانی وطن پرست - خواه در داخل و خواه در خارج آذربایجان -

در راه رسیدن باین مقاصد مقدس با ما همصدا و همراه خواهد بود . طبیعی است که اگر انسان ابتدا خانه خود را اصلاح نکند، نمیتواند برای اصلاح محله ، شهر و یا مملکت خود بکوشد . ما ابتدا از آذربایجان که خانه ما است شروع میکنیم و ایمان داریم که اصلاح و ترقی آذربایجان موجب ترقی ایران خواهد شد و بدینوسیله مهین از قدرها و مرتجعین نجات خواهد یافت .

زنده باد آذربایجان دموکرات !

زنده باد ایران مستقل و آزاد !

زنده باد فرقه دموکرات آذربایجان ، متعلدارحقیقی آزادی ایران و آذربایجان !

تشکیلات چگونه بوجود آمد؟

بعد از بیانیه (مراجعتنامه) ، در آذربایجان فعالیت بزرگ تشکیلاتی آغاز گردید . در شهرها و روستاها مردم دسته دسته جمع شده و شعبه های فرقه را بوجود آوردند . اعضای که در جرگه موسسین وارد میشدند ، برای سروسامان دادن به این تشکیلات از طرف هیئت موسسان موقت به اطراف فرستاده شدند . تمام ولتلمان را فعالیت شدیدی دربرگرفت . در همه جا با وجود آوردن کمیته های موسسین پایه های تشکیلات بوجود آمد و رهبران فرقه با جدیتی خستگی ناپذیر ، با شور و شوقی فراوان ، تنها به تبلیغات اکتفا نکرده ، بلکه برای مرکزیت دادن به تشکیلات ، با بهره برداری از تبلیغاتی که قبلا شده بود به استفاده های عملی دست زدند .

بدین منظور بعد از انتشار بیانیه ، در ۲۲ شهریور اجلاسیه عمومی موسسان دعوت گردید . اجلاسیه به تشکیل کمیته ۱۱ نفری موسسان موفق شد ، برای این کمیته با اکثریت آرا آقای پیشه‌وری بعنوان صدر و آقای شبستری بعنوان معاون انتخاب شدند . در همان روز آقای بیربا صدر شورای متحد کارگران ، قبول رهبری فرقه را از طرف اتحادیه کارگران ، کتابه کمیته اطلاع داد . باز عصر همان روز آقای بادکان و آقای قیامی تصمیمات کنفرانس وسیع عمومی تشکیلات (حزب توده - مترجم) را اطلاع دادند که بوسیله این تصمیم ، قرار الحاق حزب توده به فرقه دموکرات آذربایجان اتخاذ شده بود . تمایل به ادغام از طرف شورای متحد و حزب توده فرقه دموکرات آذربایجان را بصورت حیرت آوری نیرو بخشید و قرار شد که چند نفر از اعضا کمیته تشکیلات توده (منظور تشکیلات حزب توده در آذربایجان است - مترجم) در کمیته موسسان فرقه شرکت کنند ، و در نتیجه این تدابیر صفوف فرقه بوسیله کادرهای با ایمان و محرب مستحکم تر گردد .

بعد از انتشار بیانیه ، روزنامه‌های تهران بشدیدترین وجهی بر علیه ما به حمله پرداختند ، و تهمت و افترائی را از ما دریغ نداشتند . رهبران فرقه که با ایمانی عمیق و تصمیم قطعی به فعالیت آغاز کرده بودند بجای جواب دادن به کار خود ادامه دادند .

در نتیجه داشتن يك نقشه معین ، کارها بصورت خیلی سریع پیشرفت میکرد . فرقه بعلت مخالف بودن با سیاست‌های مخفی و سرپوش گذاشتن ، تمام مقاصد فرقه را بصورت خیلی ساده برای مردم شفاف و بیان میداشت . بعلت تضاد شروع فعالیت ما با حضور ارتش سرخ در کشورمان دشمنان جهت ایجاد سوء تفاهم در بین خلق ، میخواستند نهضتمان را بعنوان طرفدار تجزیه و یا ملحق شدن به يك کشور دیگر لکه‌دار سازند . برای رفع این سوء تفاهم از نمایندگان عموم طبقات شهر اجلاس‌های دعوت گردید و در این اجلاس به آقای پیشه‌وری در ضمن نطق يك ساعت و نیم خود تمام شعارهای فرقه را توضیح داده و بادست خود نقشه ایران را در هوا ترسیم نمود . این جمله بعنوان مثلی در تمام دوران نهضت باقی ماند .

در حین مبارزه با هردو جریان راست و چپ ، با در نظر گرفتن جمله تاریخی ای که آقاسی پیشه‌وری در ۱۹ شهریور بیان داشت ، جلوی تمام جریان‌های نادرست و غلط را سدود نمود .

اساس تشکیلات شهری تبریز خیلی زود یعنی در ۵ مهرماه بوجود آمد و در عرض ۳۳ روز فعالیت تعداد اعضای ثبت نام کرده در فرقه دموکرات (علاوه بر تشکیلات حزب توده) از هزاران نفر تجاوز کرده بود . در کنگرانی که در ۹ مهرماه تشکیل گردید ۵۹ نفر نماینده برای اولین کنگره فرقه انتخاب شدند و باین ترتیب اساس تشکیلات شهری برپا شده و بصورت منظمی شروع بکار نمود . در این دوره روزنامه آذربایجان نقش بزرگی ایفا میکرد . عموم خلق آنرا خوانده و سیاست فرقه را درک میکردند . آقای پیشه‌وری تمام تجارب طولانی اش را در نویسندگی و معلومات سیاسی خود را بدان منحصر کرده بود . مقالاتی که وی مینوشت خیلی کوتاه ولی آتشین و پرحرار بودند . چه در اثر تبلیغات روزنامه و چه تبلیغات شفاهی در میان خلق يك نهضت فکری شروع شده بود و روز بروز اوج میگرفت و شدیدتر میشد . شاعران از نهضت ملی الهام گرفته و اشعار آتشین یا محتوی عمیق میساختند . اگر به شماره‌های شهریور و مهرماه روزنامه آذربایجان نگاه کنیم ، بروشنی ملاحظه میشود که تمام شاعران اشعار با ارزشی در این دوره سروده‌اند .

آقای اعتماد ، آقای علی فطرت ، آقای آذراوغلی ، خانم مدینه علی اکبرزاده ، مظفر درقشی و عاشق حسین جوان ، در آنروزها اشعار مبهنی سروده و در این راه نوق و شوق بسیار بخرج دادند . سرود " همیشه يك یا شا آذربایجان " (همواره زنده باشی آذربایجان) را که با نوق و شوق بوسیله فدائیان خوانده شده و گوشه‌ایمانرا نوازش میداد ، بوسیله آقای نجم تبریزی در همان

شهر بورما سروده شده و در روزنامه آذربایجان در ۳ مه ماه چاپ گردیده بود .
 در میان خلق احساسات عمیقی بوجود آمده بود ، رهبری راستین فرقه این احساسات را بسوی
 هدف مورد نظر جهت داده و توانست از آن نتیجه سیاسی و تشکیلاتی بدست آورد .
 فعالیت فرقه مان از این جهت نتیجه خوبی داد که رهبران ، امور را به تضام و اتفاقاً
 واگذار نکرده بلکه بر اساس یک نقشه معینی حرکت و فعالیت میکردند .

کنگره اول

بنابر برنامه قبلی ، اولین کنگره فرقه در ۱۰ مهرماه تشکیل گردید . نمایندگان تمام
 شهرها ، قصبات و روستاهای آذربایجان انتخاب شده بودند . کنگره در ضمن رسمیت دادن به ایجاد
 فرقه ، بهم پیوستن تشکیلات حزب توده ایران را با فرقه دموکرات ، عملاً به اجرا درآورد .
 کنگره در طول ۳ روز ، موفق به حل خیلی از مسائل بزرگ و اساسی گردید . مهمترین این مسائل
 تصویب مرامنامه و نظامنامه فرقه بود . مرامنامه ای که در ۱۲ شهریور انتشار یافته بود درست
 یکماه بعد ، یعنی در ۱۲ مهرماه بطوریکه قبلاً طرح ریزی شده بود بصورت تکمیل شده تری برسمیت
 رسید . کنگره شمارهای بزرگ ما را از قبیل خودمختاری ، تقسیم اراضی و رسمیت یافتن زبان ملی
 را بعنوان اساس کار به کمیته مرکزی واگذار کرده و بایک امید قطعی و تصمیم جدی بکار خود خاتمه
 داد .

در این کنگره کمیته مرکزی ۴۱ نفری انتخاب و آقای پیشه‌وری بعنوان صدر فرقه ، آقای
 شبستری و آقای بادکان بعنوان معاونین صدر انتخاب گردیدند .

(مرجعین تهران برای نهضت‌مان زمینه حاضر کردند)

با گسترش سریع نهضت‌مان ، همانگونه که در بالا گفته شد ، تهران هم در رفتار ارتجایی خود
 جدی تر میشد . در حالیکه جلاد مشهور مشروطیت (صدرالاکرانی) برای خفه کردن جنبش‌مان ،
 (سید مهدی فرخ) را با اختیارات فوق العاده به استانداری آذربایجان تعیین میکرد ، فرقه
 برای جواب دادن به این انتخاب ، اجتماع بزرگی دعوت کرده و برای قبول نکردن (فرخی)
 قطعنامه ای صادر کرد .

مجلس شورای ملی هم تماماً ، ماسک خود را دریده و سیمای ارتجاعی خود را بروز داده و عتاً مستبد و فاشیستی چون ملک مدنی ، امیرتیمور کلّالی را به هیئت‌رئیس خود انتخاب کرد . بدین ترتیب زمینهای مساعد برای گسترش هرچه بیشتر نهفت در آذربایجان بوجود می‌آمد . در همین دوره آزادیخواهان را در تهران مورد تعقیب و توقیف قرار دادند ، بخصوص سران اتحادیه کارگران (روستا و شمشیر) توقیف گردیدند . افسرانی که در تهران مورد تعقیب قرار گرفته بودند برای حفظ و نجات جان‌شان تهران را ترک کرده و از طریق خراسان به ترکمن صحرا گریختند . رادیو تهران با پخش سرود آذربایجان ، قصد تحریک تمام مردم ایران را بر علیه مان‌داشت . این کوشش‌ها نتایج معکوس به سیاستمداران ارتجاعی داده و عقل از سر آنها می‌براند .

انگشت تهران

در شماره مورخ ۲۰ مهرماه ، روزنامه آذربایجان تحت عنوان " انگشت تهران " سیاستهای خاشاکانه مأمورین تهران را در آذربایجان افشاء میکند ، جملات زیرین از این مقاله شایان توجه است : انگشت‌سیاه تهران در روستاهای آذربایجان خودنمایی میکند ، و این همانا روانه شدن بی حد و بی حساب زاندارمها بدهات میباشد . روستاییان را با زور کوچ داده و بطرف فتنه و فساد سوق میدهند . به بهانه حفظ املاک اربابان و برای گرفتن بهره ، دهقانان را کتک زده ، تحت فشار قرار داده ، رنجانیده و آنها را ناراحت میکنند . ما بخوبی میدانیم که قسمت بزرگی از مالکین آذربایجان طرفدار صلح و آرامش هستند . ولی فتنه‌انگیزان به نام مالکین به بهانه‌های گوناگون مردم را ناراحت کرده و در کارهای حقوقی دهات دخالت میکنند .

فرقه ما با تمام قوا به برقراری سکوت کوشش میکند ولی فتنه‌کاران دست از سیاستهای منحوس خود برنمی‌دارند . ما از راه قانونی به دادگستری مراجعه کردیم ، خیلی واضح و روشن گفتند که این کارها بعامریوط نیست و ما به کار مردم نمیتوانیم رسیدگی کنیم . می بینید که مقدرات ملت و مملکت به دست چه کسانی است ؟ میگویند : ما در کارهای حقوقی دخالت نمیکنیم ، هر که زور بیشتر است کار خود را پیش میبرد .

آنهاشیکه در صدر تشکیلات شهربانی و زاندارم‌ری بودند در حادثه " لبقوان " جنایتکاری‌های بسیاری نمودند . اگر امروز اینها مسئولیت احساس میکردند این قبیل حرکات تکرار نمیند و امروز رئیس دادگستری و دادستان از زیر بار مسئولیت جنایتهای اتفاق افتاده در روستاها شانه خالی نمیکرد و باعث بوجود آمدن شورش تازه‌ای نمیشد .

با تمام این، ما خلقمان را به بردباری و شکیبایی دعوت میکنیم و همزمان با آن برای نشان دادن سیمای مولدین فتنه و فساد و رسوا کردن آنها، توصیه میکنیم که این اعمال آنها را بصورت مدارک و اسناد و نوشته در دسترس تشکیلات ما بگذارند. "پ"

بعد از آن روزها، و حتیگریهای زاندارها افزایش یافته و کار بجایی رسید که فرقه جنایات و حتیگری آنها را که چگونه بلا تعقیب میماند به ادارات صلاحیتدار ایران و به کنسولگریهای خارجی بصورت بیانه‌ای اطلاع میدهد.

ماستدی را که در ۲۵ آبان ماه نوشته شده در اینجا برای دومین بار می آوریم:

نام سرگشاده فرقه دموکرات آذربایجان برای

افشاء جنایات مأمورین دولتی

در روستاها، که برای دیپلمات‌های دول خارجی

در آذربایجان و مقامات صلاحیتدار ایمران ارسال شده است

با افزایش روزانه و حتیگری مأموران دولت در آذربایجان و عدم توجه مقامات دولتی به شکایات بینوایان، کمیته مرکزی فرقه دموکرات آذربایجان را وادار میکند که نمایندگان سیاسی دولتهای دموکرات در آذربایجان را از وضعیت فجیع و دلخراش خلقمان مطلع سازد و بدین وسیله فریاد و ناله دلخراش خلقمان را بگوش دنیای متمدن که با جان‌بازی و فداکاری ظلم را از بین برده‌اند برساند.

فرقه دموکرات آذربایجان برای مطلع ساختن کنسولهای دول بزرگ و معاون کنسولها، از آتش حریفی که در مملکتمان براف انداخته‌اند، میخواهد با نشان دادن برخی از مدارک و اسنادی که در دست دارد، مراتب را به استهظار رساند.

فرقه دموکرات آذربایجان متأسفانه ناچار به این اقدام است، زیرا که حکومت هرگز حاضر نمیشود از اجافات مأمورین متجاوز خود جلوگیری بعمل آورد و برعکس هر روز بشدت آنها میافزاید. از فجایعی که امروز بوقوع میپیوندد پیداست که آنها بدین وسیله میخواهند خلق آذربایجان را از بین برده و با آنها را در حد غلامان قرون وسطی نگهدارند.

بریدن لب، داغ زدن، شکم پاره کردن و با این فجایع قتل و غارت کردن در قرون وسطی هم کمتر سابقه داشته‌است.

آقایان! شما که نمایندگان دنیای متمدن و فرستادگان خلقهای دموکرات جهان هستید،